

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Аналіз останніх досліджень з проблем підготовки льотного складу цивільної авіації підтверджує необхідність оновлення теоретичних засад для розвитку педагогічної системи фахового навчання у льотному ЗВО, яка спрямована на формування особистості курсантів, на корегування ефективності методів їх підготовки. Серед можливих шляхів рішення цього питання є модернізація професійної освіти в контексті інтеграційних тенденцій, основу яких повинні скласти принципи, що створюють фундамент для формування високоосвітньої, духовно розвиненої, моральної особистості, здатної до професійного й особистісного саморозвитку як головного засобу навчально-виховного процесу. Дослідження проблем професійного й особистісного саморозвитку майбутніх авіаційних фахівців у різних її аспектах містять основоположну інформацію про її дидактичну сутність, структуру та функції, але не розглядають її в контексті становлення фізкультурно-оздоровчих компетентностей, в контексті вибудови внутрішнього простору як лабораторії, де особистість змінює себе сама.

Професійна освіта стає предметом інтегративних, міждисциплінарних досліджень. Її гуманістичні й антропологічні тенденції сприяють підвищенню вимог до рівня професійної надійності майбутніх фахівців [2, 6]. Новітні наукові підходи видозмінюють інтерпретацію суб'єкта професійної освіти. Кожен суб'єкт засвоює, інактивує для себе свій власний світ, конструює свою реальність. Конструювання означає, що людина як суб'єкт пізнання й діяльності бере на себе весь тягар відповідальності за отриманий результат. Втім, не все можна сконструювати, а тільки те, що узгоджено з внутрішніми тенденціями розвитку особистості [4]. Не випадково сучасні дослідники, спираючись на синергетичні та міждисциплінарні тенденції в освіті, виокремили цілий ряд проблем й сформулювали актуальні завдання для вищої професійної освіти в сучасних умовах, зокрема – вища освіта має формувати особистість студента як суб'єкта творчої навчальної діяльності.

На думку Е. Лузік стратегія розвитку національної системи вищої технічної освіти припускає розробку нової концепції і моделі, основу якої складають принципи, що створюють фундамент для формування високоосвітньої, духовно розвиненої, моральної особистості, здатної до саморозвитку як головного засобу навчально-виховного процесу [6].

Вивчення різних джерел показало, що дослідження проблеми професійної надійності майбутніх авіаційних фахівців, як проблема утворення нових міжпредметних ресурсів їх професійного й особистісного саморозвитку, не знайшла окремого опрацювання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні шляхів для утворення нових психофізіологічних ресурсів організму курсанта і забезпечення формування цілісності особистості майбутнього авіаційного фахівця, який володіє фізкультурно-оздоровчими компетентностями як інструментом професійного й особистісного саморозвитку.

У психолого-педагогічній науці існує широке коло робіт, у яких усвідомлюються різні підходи до розуміння саморозвитку особистості. Так, С. Рубінштейн підкреслював, що специфіка гуманітарних наук припускає використання методології психології суб'єкта для обґрунтування феномену «саморозвиток». Ця методологія у педагогічних дослідженнях обумовлює зміни системи підготовки і освіти в цілому, а саморозвиток, у трактовці автора, являється результатом активності суб'єкта навчання і взаємодії [12]. Сучасні дослідження суб'єктності особистості й педагогічних умов формування освітнього простору вимагають інтеграції індивіда в сферу власного сутнісного

особистісного статусу – стан самоусвідомлення (що співвідноситься з ядром особистості, її Я- концепцією). Саме суб'єктність, зазначає В. Татенко, фіксує такі сутнісні ознаки людської активності, як автономність, самодостатність, цілісність і гармонійність, зорієнтовує на пошук внутрішніх джерел та рушійних сил розвитку, підкреслює її авторське право. Самоперевершування себе самого включає вихід за власне «Я», автентично актуалізує свою суб'єктну міць, виявляє своє ціннісно-сміслові відношення до інших [7]. Цей стан має цілісно-нейтральну природу і створює підґрунтя для вчинків особистості, яка не тільки може постійно контролювати свої емоційні стани, але саме в цьому стані вона може формувати стійкі професійні вміння [1, 3].

На думку В.Кудрявцева, вихід за межі рольових установок особистості, уміння дистанціюватися від ситуації готує умови для досягнення одного з головних завдань розвитку людини – статусу творчої особистості. Оскільки творчість є виходом у сферу багатозначного, багатовимірного розуміння реальності і її освоєння, творчість припускає актуалізацію надситуативності як здатності суб'єкта виходити за рамки однозначних конструкцій – зовнішньої доцільності [4]. Важливу роль у становленні статусу творчої особистості відіграє її здатність до творчого саморозвитку, самотворення [1, 2], особистість перманентно стоїть не лише перед завданнями соціальної адаптації, а й перед необхідністю самоперетворення [5, 7]. Творчий саморозвиток відповідає прагненню людини до самоперетворення, мотивації зростання, самоактуалізації й самореалізації [1].

Отже, творчий саморозвиток є одною з центральних ліній особистісного розвитку майбутнього фахівця, і, найголовніше, визначальним для суті особистості феноменом. Тим більш зрозумілою і переконливою є виняткова роль творчих здібностей у формуванні професійної надійності майбутніх авіаційних фахівців, професійних й особистісних компетентностей.

Спираючись на практику дослідження професійного й особистісного саморозвитку у педагогіці і психології в рамках особистісно-зорієнтованих технологій можна припустити, що курсанти льотного ЗВО мають проявляти самостійність і організовувати власну навчальну діяльність у якості суб'єкта, котра [8]:

- надає їм волю вибору дидактичного арсеналу для рішення учбових завдань на різних рівнях творчої активності;
- створює умови для спільної продуктивної взаємодії із викладачем, і яка взаємно збагачує їх;
- спрямована на формування рефлексії, стимулювання свідомого і конструктивного вироблення мети, завдань, особистісних смислів й індивідуального стилю самодіяльності, які засновані на усвідомленні своєї унікальності, самоцінності й установці на самозміну, творчий професійний й особистісний саморозвиток;
- орієнтована на вироблення кожним курсантом усвідомлених планів, прогнозів і алгоритмів професійного й особистісного саморозвитку в навчальній самодіяльності й самотворенні;
- сприяє формуванню навичок самоосвіти (автодидактичних навичок).

Спроможність до професійного й особистісного саморозвитку і самотворення передбачає наявність у індивіда навичок автодидакта (навичок самонавчання) [2], адже ці навички – це навички в пошуках навичок [5]. З особливою виразністю тісний зв'язок навичок самонавчання індивіда з усіма виявами його активності як автодидакта постає через відповідний алгоритм. Саме алгоритм самонавчання забезпечує саморегуляцію самодіяльності та саморегуляцію внутрішніми процесами індивіда. Завдяки алгоритму суб'єкт відчуває владність над своїми здібностями й особливостями психіки, власну компетентність в самоорганізації навчальної діяльності і самотворенні [5].

Таким чином, можна сказати, що створення алгоритмів самонавчання та застосування їх як важливого інструмента формування фізкультурно-оздоровчих

компетентностей майбутніх авіаційних фахівців та сприяє технологічності формування їх психофізіологічної надійності. Джерелом и рушійною силою професійної надійності льотного складу є особистісна готовність до навчально-професійної діяльності, коли всі професійні й фізкультурно-оздоровчі компетентності творчо взаємодіють з метою досягнення запланованого кінцевого результату навчально-виховного процесу, гармонізуються і створюють мета-форму синергетичного навчання майбутніх авіаційних фахівців, формуються і практично здійснюються нові механізми інтеграції різних компонентів навчально-професійного і особистісного характеру в синергетичну цілісність професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Фізкультурно-оздоровчі компетентності являються невід'ємним атрибутом професійного і особистісного зростання, важливою складовою суб'єктності курсанта, яка розвивається на основі внутрішньої свободи та відповідальності в навчальній діяльності. Вони є ключовим структурним компонентом в забезпеченні психофізіологічної надійності майбутніх авіаційних фахівців. Фізкультурно-оздоровчі компетентності – це особистісне новоутворення, яке еволюціонує, задає певний рівень психофізіологічної та психологічної готовності майбутнього авіаційного фахівця до професійної діяльності та акцентує увагу не тільки на завданнях, що зумовлені вимогами професійної діяльності: усвідомлювати свої особливості і здібності з погляду відповідності вимогам майбутньої професії, психологічної і спеціальної фізичної готовності до виконання професійних обов'язків й ін., але й на проблемах формування універсальних критеріїв універсального фахівця як самореалізованої людини: володіти прийомами і способами фізичного удосконалення, емоційної саморегуляції, самопідтримки, самоконтролю, володіти елементами психологічної підготовки, знати чинники позитивного впливу здорового способу життя на загальний стан здоров'я, вміти самостійно підбирати засоби розвитку фізичних, психічних і особистісних якостей й ін. Власне, мова йдеться про оволодіння усім спектром фізкультурно-оздоровчих компетенцій.

Формування фізкультурно-оздоровчих компетентностей курсанта є практичною необхідністю, однак досягнення цієї необхідності є можливим за умов наявності в особи потреби у постійному самовдосконаленні, сенсу самотворення й конструктивно-перетворювальної сили, яка здатна трансформувати фізкультурно-оздоровчі впливи для якнайповнішої актуалізації й реалізації індивідуальних потенційних можливостей в навчально-професійній діяльності, і на цій основі визначити свій алгоритм професійного й особистісного саморозвитку, реалізувати найважливіші духовні цінності в становленні власного професіоналізму. Необхідність створення умов для професійного й особистісного саморозвитку курсанта актуалізує виокремлення певних компетенцій, які носять не тільки предметно-направлений але й суб'єктно орієнтовний характер. Зокрема, мотиваційно-цільова компетенція, компетенція теоретичного та методичного забезпечення спеціального напрямку фізичної підготовки, автодидактична, рефлексивна, волевла та креативна компетенції [9].

Мотиваційно-цільова компетенція – це мотиваційно-ціннісне ставлення курсанта до фізичної підготовки, усвідомлене самовизначення на здоровий спосіб життя, фізичний саморозвиток, на самоперевershування себе самого в досягненні цілей фізичного вдосконалення, потребу в регулярних заняттях фізичними вправами, потребу в оволодінні системою практичних навичок, що забезпечують психофізіологічну надійність та психологічну готовність до майбутньої професії, методикою і технологією самоуправління фізкультурною діяльністю. Мотиваційно-цільова компетенція є специфічним механізмом закріплення в навчальній діяльності значущості фізичних вправ для майбутніх авіаційних фахівців з погляду реалії їх готовності до професійного і особистісного саморозвитку.

Компетенція теоретичного та методичного забезпечення спеціального напрямку фізичної підготовки – забезпечує оволодіння курсантами понятійно-

термінологічним апаратом методики системної організації фізичної і психофізіологічної підготовки, особистісно орієнтованим вибором коригуючої фізичної підготовки, що спрямована на розвиток недостатньо розвинутих фізичних, психологічних та психофізіологічних якостей, системою методичного інструментарію спеціальної фізичної і психофізіологічної підготовки (форми, методи, засоби й ін.) з метою самостійного вдосконалення психофізіологічної надійності й психологічної готовності до льотної професії.

Автодидактична компетенція – презентує фізкультурну і психолого-педагогічну освіченість та озброєність особистості курсанта навичками здорового способу життя і вдосконалення фізіологічних ресурсів власного організму, що спрямовані на самотворення, тотальне поведінкове творіння, на самокерівництво у вигляді «внутрішнього лідера» (за В. Курінським), на розвиток впевненості у власних внутрішніх силах, на творчу еволюцію своєї особистості засобами фізичної підготовки.

Рефлексивна компетенція – взаємопов'язані й взаємозалежні аналітико-прогностичні вміння забезпечення перспектив розвитку професійного довголіття й динамічного здоров'я, а також прогнозів продуктивності самостійних занять фізичними вправами, подолання особистісних і професійних криз, усвідомлення власних ресурсів.

Вольова компетенція – визначає рівень розвитку вольових якостей та вмінь подолання перешкод на шляху до вибраної мети, мобілізує особистісний потенціал на виконання прийнятих завдань і програм фізичного вдосконалення.

Креативна компетенція – складається з творчих умінь особистості, які забезпечують якісні самозміни в стані здоров'я і професійного довголіття, суттєво впливає на цілісність внутрішнього світу особистості, її духовну складову, концентрує її відповідальність в процесі особистісного зростання.

Тож, виходячи з вищевикладеного можна сказати, що фізкультурно-оздоровчі компетентності забезпечують максимальну затребуваність особистісного потенціалу та сприяють формуванню психофізіологічної надійності майбутніх авіаційних фахівців.

Література

1. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс. Книга II. Изд-во КГУ, 1996 г. - 316 с.
2. Байнетов С.Д., Кодала В.Г. Проблемы профессиональной компетентности авиационного персонала в вопросах безопасности полетов // Вестник МНАПЧАК №1 (24), 2007. - С.6-16.
3. Князева Е.Н. Концепция инактивированного познания: исторические предпосылки и перспективы развития // Эволюция. Мышление. Сознание. М.: Канон, 2004. – С.308-349.
4. Кудрявцев В.Т. Выбор и надситуативность в творческом процессе: опыт логико-психологического анализа проблемы / В.Т. Кудрявцев // Психол. журнал. - Т.18. - 1997. - №1. - С.16-30.
5. Куринський О.В. Українська постпсихологічна дидактика: Лекції. - К.: [ЗАТ «Віпол»], 2006. – 484 с.
6. Лузік Е.В. Три іпостасі вищої технічної освіти в інформатизації майбутнього суспільства // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: 36. наук. пр. - Вип.1. -К.: Вид-во Нац. авіа. ун-ту «НАУ друк», 2009. - С.4-8.
7. Людина. Суб'єкт. Вчинок.: Філософсько-психологічні студії / За ред.. В.О. Татенка. - К.: Либідь, 2006. - 360 с.
8. Півень М.І. Психолого-педагогічна компетентність курсанта: Навчальний посібник. / М.І. Півень.- Кіровоград: КЛА НАУ, 2012.- 214 с.
9. Півень М.І. Специальная физическая и психофизиологическая подготовка курсантов-пилотов/М.И.Пивень, А.В. Ищенко, Кировоград: КДПУ им. В.Винниченка, 2016. – 248 с.
10. Сліпчишин Л. Психолого-педагогічні засади впровадження ідей конструктивної педагогіки у навчання // Розвиток педагогічних наук в Україні та Польщі на початку XXI ст.: зб. Наук. Праць (Матеріали) Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2011- С.258-262.

11. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъектности. Учебное пособие для вузов. – М.: Школа – Пресс, 1995.- 384с.

12. Рубинштейн С.Л. О личности // Рубинштейн С.Л. Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики и психологии. М. 1997.- 463 с.